

Muinaistieteelliselle Toimikunnalle.

Heinä- ja elokuun aikana v. 1937 yhteensä n. 3 viikkoa kaivautti allekirjoittanut Jouko Voionmaa Karjaan pitäjän Junkarsborgin keskiaikaisen linnan ^{otuksen} raunioita. Työtä, joka suoritettiin Aktiebolaget Svartå Bruk Osakeyhtiön luvalla, avustivat ylioppilaat Väinö Maajoki, Olof af Hällström ja Viggo Groundstroem ja sen kustannukset jakoivat Muinaistieteellinen Toimikunta ja Karjaan kunta tasan. Aikaisemmin, vv. 1891-92 ovat professorit Aspelin ja Hackman tutkituttaneet samaa paikkaa.

Junkarsborg sijaitsee Mustionjoen samannimisellä saarella Karjaan pitäjässä Bällarbyn kylässä Mustion kappeliseurakunnassa. Sen etäisyys pitäjän kirkosta on 9.6 km NNO ja Mustion kappelista 2.2 km lähes etelään (taloudellinen kartta, lehti II:5, vrt. myös venäläinen topografikartta, lehti VI, VII:23 ja 24). Lähin naapuri on Strömbackan tila joen itäpuolella. Sillä puolella erottaa Junkarsborgin mantereesta luontainen, moneen otteeseen perattu ja auottu koski. Perkaustyötä jatketaan lähivuosina niin, että kosken pienet saarekkeet hävitetään. Tutkimuksen perusteella voitiin siihen Muinaistieteellisen Toimikunnan puolesta suostua. - Saaren länsipuolinen koski on syntynyt vasta v. 1899, jolloin Mustion tehtaiden silloinen omistaja Hj. Linder sen raivautti, Jun-

karsborg ei siis siihen saakka ole ollut saari, vaan mantereesta itäänpäin pistävä niemeke. Vanhain karttainkaan mukaan viimeksimainitulla puolella aikaisemmin ei ole ollut minkäänlaista uomaa.

Kaukana vihollisten pääkulkuteistä sijaitsevana ja paikallisesti kolmelta taholta veden ympäröimänä Junkarsborgilla jo luonnonsuhteittensa puolesta on ollut edullinen strateginen asema. (Saaren korkeussuhteet eivät sensijaan ole olleet niin edulliset.) Linnan ^{oikeus} neliskulmainen valli, n. 20 ~~m~~ x 20 m, on eteläpuolella korkein, ylin kohta on 6.33 m vedenrajasta saaren alap. ja rinne on 36° , joka kaltevuus esim. muinaislinnoilla on irtonaisen maan lähes maksimikaltevuus. Länsipuolen valli on n. 6.88 m korkealla, rinne on mitättömän lyhyt ja sen ulkopuolella on jonkun matkaa tasaista maata (karttaliite , valokuvat). Pohjois- eli joen yläjuoksun puolella puuttuu vallia jonkun matkaa koilliskulmasta luoteiskulmaan päin; säilyneen valliosan korkeus täällä on 4.99 m O-pisteestä ja rinne on matalasti rantaan viettävä. Itäpuolella korkein kohta on 5.50 m O-pisteestä ja rinne on 44° , joka kaltevuus on saatu säilymään osin tuke- malla sitä sisältä epäsäännöllisesti kivillä ja joka kaltevuussuhde on myöhempiin aikoihin metsän vaikutuksesta pysynyt.

Professorit Aspelin ja Hackman suorittivat kaivauksia kartan № 1 osoittamalla alueella, linnan pihalla pintamaassa leikkaamalla kaakkoiskulmassa n. 30-40 sm syvän profiilin (vrt. kaivauskertomuksia vuosilta 1891, 1892 ja № 2860). Koska näiltä paikoilta v. 1937 suoritettussa tutkimuksessa olisi saatu vain täydentäviä tuloksia, oli kaivaus keskitettävä muihin paikkoihin. Linnan alueen puhdistamisen jälkeen ryhdyttiinkin sitä tutkimaan kahdessa kohdassa, koillis- ja lounaiskulmissa kaivausalueilla I, II ja III.

Kaivausalue I.

(Erikoiskartat № , valokuvat).

Tällä kohdalla linnan pihaa ympäröivä valli puuttui ja

sen kohdalla, mutta oletettavan linnan piirin ulkopuolella oli kivikko, sekä sen sisäpuolella luonnonpinnasta kohoava lisämaakerros. Ne olivat todennäköisesti syntyneet koskea perattaessa, kiviä ja savea työntökärriillä koskesta maalle ajettaessa. Kivikossa oli näet joku haljennut kivi, jossa oli vintturin pystynavan kuluttamia kuoppia sekä simpukan kuoria. Saven vahvuus vaihteli aina 108 sm asti. Saven ja kivikon alla sensijaan oli rakennusten perustuksia, jotka täydensivät vallissa olleen aukon tutkimusalueella, niin että linnan piha todennäköisesti on ollut kokonaan suljettu (kartat , valokuvat).

Selvin rakennuksen pohja oli itävallin suuntainen, kolmiseinäinen ja itävallin pohjoispäähän avoin. Seinäin sisämitat olivat n. 2.5 x 3.0 m, niiden perustus oli tiivistä palanutta savea ja tiiltä ja niiden lähiympäristö myöskin tiilimuran peittämä. Perustuksen sisäpuolelta pohjasta löytyi muutamia luunpalasia sekä kivikko, joka rakennuksen etelänurkassa kohosi vallin sisukseen päin. Tiilenpalasia löytyi rakennuksen itäpään ulkopuolelta vielä 4-5 m päästä siitä.

Toinen rakennuksen seinäin perustus löytyi edellisen pohjan WNW - puolella, sen päädyn suunnassa ja jokseenkin samassa linjassa. Tämän toisen rakennuksen pituus on ollut n. 2.75 m ja leveys n. 2.25 m. Sen pituussuunnassa, pihan puolella oli keskenään melkein yhdensuuntaisia (lattia?) palkkeja (kuvat 25), joiden ulkopuolinen pää oli alempana kuin linnanpuoleinen. - Molempien rakennusten välillä on n. 3 - 3.5 m aukko, jota kaivausten mukaan ei täytä rakennus vaan vinottain edellisen rakennuksen pohjoisnurkasta jälkimmäisen rakennuksen koillisnurkkaan kulkeva ja havaittava tiilimuran jakso. Siinä toisella puolen pyöreä tiilipinta, toisella suorakulmaisesti rajoittuva tiilijäte viittaa porttiin tai aitaan. Koekuopat A ja B osoittavat, että myös kauempana rakennusjätteen ulkopuolella on tiilijätettä.

Kaivausalue I selvittää siis, että linnan neliskulmaisen vallin aukko on ainakin tutkimusalueen kohdalla suljettu rakennuksilla ja että luultavasti tästä puolesta on päästy itse linnaan. Tämän osan sijoitus onkin luonnollinen, sillä linnan pohjoispuoli oli siihen tarkoitukseen edullisin.

Kaivausalue II.

Kaivausalue II leikkaa linnan länsivallin lähellä länsiluoteista kulmaa ja käsittää yhdessä kaivausalue III kanssa sitä linnan pihan osaa, jossa kaivauksia ennen ei ole suoritettu. Yhteensä kaivettiin n. 34 m². Kaivauksen sijoitus juuri tähän kohtaan johtui siitä, että vallin rinteen ulkosyrjässä näkyi ennen kaivauksia kivijono. Samanaikaisesti sitä paljastettaessa kaivettiin vallia siten, että koko ajan pysyttiin saman kerroksen samassa syvyydessä. Leikkaus oli aluksi 2 m leveä, mutta levitettiin sitten vallin kohdalla 6 metriksi. Se ulkoasu, minkä kaivausalue II kaivausten päättyessä sai, ilmenee kuvasta II:1. Etualalla herättää huomiota kivikko, joka luultavasti on ollut portin askelmana. Sen sisä- ja kummallakin puolella löydettiin porttipilarin lovet, (kuvat), joista vasemmanpuolisesta lovesta lähtee vallin päälle kaatunut palanut puu, jollainen oikealla puolella oli heikommin säilynyt. Porttikiveyksen päältä ja sen vaiheilta löytyi useita oviraudoituksiin kuuluvia esineitä. Vielä on huomattava, ettei mainitun porttikivikon kohdalla vallinleikkauksessa ollut vastaavia puujätteitä, vaan läpileikkaus oli kerroksittaista soraa. Kun lisäksi portin lovista lähtevät puupilarijätteet kaartuivat vallin päälle, on varmaa, että portti on ollut käytännössä vallin perustan ollessa nykyasussaan.

Tämä jäte on kuitenkin toisarvoinen. Valliin tehty poikileikkaus näet osoitti, että sen lounaiskulmassa on ollut puurakenteita, jotka myöhemmin on peitetty soralla, jolloin vasta valli on syntynyt. Vallin sisässä olevat rakenteet kai-

vettiin esiin rajoitetulla alueella. Rakenteihin kuuluu alim-
pana kerroksena palanutta savea ja hiiltyneitä puujätteitä
sen päällä. Kun näyttää siltä, että koko kulma, siis ete-
lä- ja länsivallin yhtymäkohta, voi paljastaa samanlaisia
jätteitä, on niiden paljastaminen kaikessa laajuudessaan vält-
tämätöntä, ennenkuin rakenteen laatu selviää. Puujätteet, jot-
ka varsinaisesti kuuluvat oletettavaan kulmarakenteeseen, al-
koivat puheenaolevalla alueella näkyä n. 30 sm syvyydessä
vallin pinnasta.

Kaivausalue III.

jatkuu edellisestä välittömästi linnan pihaan päin. Paitsi
luettelossa mainittuja löytöjä tavattiin täälläkin palaneita
puu- ja savijätteitä rakennuksista. Ne jatkuvat kaivausalu-
een ulkopuolelle joka suuntaan, mutta niiden sijainnista voi-
daan nyt jo sanoa ilmenevän seinäin piirteitä ja lattia-
palkkeja (ks. karttaa). Palaneiden savi- ja puujätteiden ker-
roksellinen eroavaisuus ei ole niin silmiin pistävä kuin ker-
rotussa kulmarakenteessa, eikä savea ollut niin runsaasti ja
sitä lieneekin täällä käytetty vain hirsien tiivistämiseen
t.m.s. Löytökerros alkaa n. 10 sm syvyydessä ja päättyy
35-40 sm vaiheilla, joten rakennusten käyttöaikaan piha ei
ole ollut paljoakaan nykyistä alempana. Samaan viittaa "kär-
nan" perustakiveys, joka kohoaa jonkinverran luonnon pinnasta.
Puujätteistä - esineitäkö? - kummallisimmat olivat muuan kouk-
ku, toinen U-kirjaimen muotoinen sekä kolmas ympyräkehän ta-
paiseen "kauhaan" päättyvä varrellinen esine (ks. kuvia); ne
eivät olleet palaneita.

Kaivausalueen II-III jätteistä päättäen on otaksuttava
kahta rakennusvaihetta. Varhaisempi, jolloin "kärna", kulma-
torni (ehkäpä kaikissa neljässä kulmassa) ja mahdollisesti
jonkinlainen vallirakennelma ovat muodostaneet Junkarsborgin.
Myöhempään kuuluisi porttikiveys vallin ulkopuolella ja maa-
valli nykyisessä muodossaan. Aika- ja ikäsuhdetta löytöjen

perusteella ei voi määrätä; rahat kuulunevat 1300-luvun lopulle ja ovat kotoisin jommaltakummalta käyttöajalta.

Tässä yhteydessä on mainittava tiilien valmistuspaikka, joka on mantereella Strömbackan tilan maalla, kallion vieressä talosta lounaiseen (ks. karttaa) ja etelään viettävällä rinteellä. Siinä on tiilikierron kuoppa, josta koekaivauksissa löytyi valmiita tiiliä ja tiilen kappaleita (37128:91). "Tehtaaseen" kuuluvia lienevät ne pitkät ja madaltuneet ojan-teet, joita on sen lähellä pellossa; luultavasti ne ovat olleet savenottopaikkoja.

Vrt. Prof. Hackman'in kertomus v:lta 1891, 1892 Historiallisen osaston topogr. arkistossa.

Kaivauksen löydöt on merkitty luetteloon numeroilla 37128:1-91, ollen 1-27 kaivausalue I:stä, 28-80 kaivausalue II:sta ja 81-91 kaivausalue III:sta ja 91 myös "tiilitehtaasta".

Helsingissä, 2 päivänä toukokuuta 1938.

Jouko Voronmaa

Liitteenä: valokuvaa
karttaa